

Rebiya Kadeer, moeder van de Oeigoeren

Verzetsstrijdster zet haar strijd in ballingschap voort

Toen ze kind was vertelde haar vader haar heroïsche verhalen over alle strijd die het Oeigoerse volk in het verleden had geleverd

Vele jaren heeft de Chinese regering geprobeerd om de Oeigoerse verzetsstrijdster Rebiya Kadeer tot zwijgen te brengen. Dat is niet gelukt. Het maakte haar alleen maar populairder onder de Oeigoerse bevolking, die haar de bijnaam ‘moeder van de Oeigoeren’ gaf. Toch betaalde ze een hoge prijs. Na jaren gevangenschap leeft ze sinds 2005 in ballingschap in de Verenigde Staten. Ze moest niet alleen haar volk, maar ook een aantal van haar kinderen achterlaten. In dit artikel een korte weergave van het portret dat schrijfster Myra de Rooy van Kadeer maakte in haar boek *Dochters van de bergen*.

Rebiya Kadeer wordt als leidster van de Oeigoeren beschouwd, zoals de Dalai Lama wordt gezien als leider van de Tibetanen. De Chinese overheid gebruikte de aanslag op de Twin Towers in New York als excuus om strenger op te treden tegen de moslims in Xinjiang. In die dagen zat Kadeer een gevangenisstraf uit. Waarschijnlijk vanwege de internationale druk werd ze vervroegd in vrijheid gesteld en mocht ze China verlaten. Kadeer werd genomineerd voor de Nobelprijs voor de Vrede, maar door China bestempeld als radicale extremiste. Zelf ziet ze Mahatma Gandhi als haar grote voorbeeld. Zowel Gandhi als Kadeer zaten gevangen, werden leiders van hun volk en kozen daarbij voor de weg van het geweldloze verzet. Kadeer vindt dat het Oeigoerse volk al sinds mensenheugenis onderdrukt wordt door vreemde mogendheden. “Cultuur, taal en religie staan daardoor zwaar onder druk. Ik zie mezelf als een moeder die strijdt tegen ongerechtigheid. Ik wil als een medicijn tegen het misleiden van mijn volk zijn, de omslagdoek die Oeigoeren beschermt tegen onstuimig weer.”

In haar jeugd vernietigden en confisqueerden Mao's rebellen in Xinjiang, evenals in de rest van China, veel bezittingen. Na de revolutionaire omwenteling moesten de ouders van Kadeer een nieuwe start maken. Kadeer groeide als moslima op en leerde veel teksten uit de

Koran uit haar hoofd. Als kind kreeg ze van haar vader lessen in de geschiedenis van het Oeigoerse volk. Hij vertelde heroïsche verhalen over alle strijd die in het verleden geleverd was, maar ook verhalen over zijn toekomstdroom: een vrij Oost-Turkestan.

Inzetten voor de Oeigoerse zaak

Kadeers vader belandde een half jaar in de gevangenis nadat de Chinezen enkele goudklompjes, die werden gezien als bourgeoisie-bezit, bij hem hadden aangetroffen. Hij keerde terug als een gebroken man. Door de heroïsche verhalen van haar vader besloot Kadeer zich ook voor de Oeigoerse zaak te gaan inzetten. In het kader van de zogenaamde Grote Sprong Voorwaarts moest ze als leerling op school ijzer verzamelen om te smelten in de ‘revolutionaire’ ovens en citaten van Mao uit het hoofd leren. Even later moest ze als kind meedoen aan Mao's mussen-campagne. Alle mussen moesten worden gedood. Kadeer: “Als bewijs moesten kinderen op school mussenpootjes inleveren!” Daarna volgden campagnes tegen muizen en ratten. De Grote Sprong Voorwaarts leidde tot een enorme hongersnood in China. Ook leidden Mao's campagnes tot verzet van Oeigoeren en Kazachen, maar dit verzet werd door het Chinese leger gebroken. Wanneer tijdens de daaropvolgende

Wie openlijk voor mensenrechten opkomt in Xinjiang wordt bestempeld tot moslimnationalist

Culturele Revolutie de man van Rebiya Kadeer met een poster van Mao thuiskomt, verbergt zij deze uit weerzin onder haar bed. De Rode Gardisten ontdekken dit bij het doorzoeken van haar woning en Kadeer wordt tot contrarevolutionair bestempeld. "Ik werd in het openbaar beschimpt en bespuugd en moest voor straf onderricht ondergaan in de communistische leer." Het huwelijk van Kadeer met haar eerste man Abdirim kent een tumultueus verloop en eindigt, na huiselijk geweld, in een echtscheiding. De kinderen verblijven bij haar ex-man en Kadeer verdient met hard werken in een door haarzelf begonnen wasserij een fortuin, waarmee ze garant staat voor het onderhoud van haar kinderen. Door dit bedrijf, haar eerste, groeit Kadeer langzaam uit tot een zakenvrouw die allerlei luxegoederen naar Kashgar en andere plaatsen smokkelt.

Nieuwe echtgenoot

Mede onder druk van haar familie zoekt Rebiya Kadeer een nieuwe echtgenoot. Ze stelt hoge eisen en wil iemand vinden die samen met haar wil strijden voor een onafhankelijk Oost-Turkestan. Ze vindt deze echtgenoot in de persoon van Sidik Rouzi, een man die voor zijn verzetsdaden ruim acht jaar gevangen zat. Ze krijgt van hem gedichten waarin hij zijn liefde voor haar betuigt. Haar nieuwe man vertrouwt ze haar toekomstplannen toe: "De Oeigoeren hebben leiders nodig, daar ben jij, Sidik, er één van. Daarnaast speelt geld een rol en daar ligt mijn kracht. Als echtgenote kan ik geen huisvrouw zijn. Ik heb vrijheid nodig en laat me niet controleren. Als je met me trouwt moet je offers brengen." Gaandeweg komt Kadeer erachter dat haar partner eerder een denker dan een volksleider is. Zij blijft actief in de handel, dat haar nieuwe man met tegenzin toestaat, hij dreigt zelfs met een echtscheiding. Na enkele malen handeltjes ver van huis te hebben opgezet, knapt ze een uitgewoond warenhuis in haar woonplaats Urūmqi op dat ze op Internationale

Vrouwendag opent. Ze noemt haar project 'de vrouwenbazaar'. Tot zijn schrik, maar hij bewondert haar er ook om, ziet haar man Kadeer op alle tv-zenders. Inmiddels ontwikkelt ze alweer nieuwe plannen in de bouw en vastgoedhandel. Het geld stroomt binnen en Kadeer wordt miljonair. Vanwege haar grote financiële successen krijgt ze van de autoriteiten een officiële functie toebedeeld als afgevaardigde van Xinjiang in het volkscongres. De autoriteiten hopen Kadeer via privileges aan hun zijde te krijgen. Ze denkt dat het Chinese kader geen weet heeft van de problemen in Xinjiang en brengt onder de aandacht hoe achtergesteld de positie van de lokale bevolking is en hoe de regio als wingewest fungeert. Als reactie hierop stellen de autoriteiten: "Alles wat u aandraagt is waar. Dat dient u echter niet naar buiten te brengen. U moet zich sterk maken voor vriendschap tussen Chinezen en Oeigoeren." Ondanks haar status als politica leidt een nieuwe zwangerschap bijna tot een door de overheid afgedwongen abortus. Zelfs na geboorte in het ziekenhuis wordt haar nieuwe kind bijna vermoord. Haar man weet haar 'met versterking' uit het ziekenhuis te onttrekken. Grote boetes zijn het gevolg, maar het kind blijft in leven.

Duimschroeven aangedraaid

Met de opheffing van de Sovjet-Unie in 1991 groeit de hoop op een onafhankelijk Oost-Turkestan. De autoriteiten draaien echter juist de duimschroeven aan. Door het uiteenvallen van de Sovjet-Unie gaat het zakendoen nog beter en Kadeer biedt aan zo'n duizend handelaren en medewerkers onderdak. Ze wordt de invloedrijkste handelsvrouw in de regio en verschijnt regelmatig op televisie. Ze prijkt hoog op de ranglijst van gefortuneerdste mensen in China. Als rijzende ster belandt ze zelfs in de landelijke politiek en deelt de rijk gevulde dis met Chinese regeringsleiders. "Als afgevaardigde gebruik ik mijn spreektijd om in het

‘Die zielige is nog altijd bij haar verstand,’ hoort Kadeer een observerend arts in een aangrenzende kamer zeggen

Congres te vertellen hoe de mensen bestolen en voorgelogen worden. Een belangrijke politicus wil mij vervolgens spreken. Ik vertel hem over de wijdverbreide corruptie en hoe moeilijk het voor Oeigoeren is om werk te vinden. Ook vertel ik hem over het slechte onderwijs en de slechte medische zorg, hoe Chinese migranten het land ruïneren, de aantasting van het milieu en de winning van aardgas, olie en andere bodemschatten...”

Terwijl de politicus haar verzekert dat de autoriteiten zich met deze problematiek bezig zullen houden, krijgt ze van de partijsecretaris in Urümqi een stevige reprimande. Hij stelt: “Ik denk dat ik destijds een ernstige inschattingsfout heb gemaakt. U bent een landverraadster. Hiermee is uw toekomst ten einde.”

In het vervolg houden de autoriteiten het echt-paar nauwlettend in de gaten. Kadeer richt in haar woonhuis een school voor straatkinderen op. Dit wordt door de overheid verboden, maar daardoor laat ze zich niet uit het veld slaan en ze tovert de school om tot een leerplek voor vreemde talen voor volwassenen. De centrale overheid komt ondertussen met een nieuwe campagne, ‘Hard Toeslaan’ genaamd. In naam gericht tegen misdadigers, in de praktijk tegen intellectuelen en dissidenten. Wie openlijk voor mensenrechten opkomt in Xinjiang wordt bestempeld tot moslimnationalist. De strijd tegen het separatisme vangt aan en tijdens schijnprocessen verdwijnen onschuldige Oeigoeren in de gevangenis. Kadeer vreest voor de positie van haar man die zich bezighoudt met de geschiedenis van de Oeigoeren en regelt visa naar de Verenigde Staten, onder het voorwendsel op vakantie te gaan. Iets later gaat Kadeer naar Gulja, waar bloedige opstanden zijn uitgebroken. Ze verzamelt getuigenverslagen. Een protestmars tegen het Chinese beleid wordt door een troepenmacht gebroken door het vuur op de menigte te openen en met knuppels op de massa in te slaan. Velen raken gewond of vinden de dood, onder hen veel

ouderen, vrouwen en kinderen. Huisdoorzoeken, arrestaties en martelingen volgen. Kadeer: “Het lukte mij filmopnamen van het protest te bemachtigen, maar op het vliegveld werden de opnames en de getuigenissen in beslag genomen.” Omdat ze nog steeds landelijk afgevaardigde is, weet ze in Peking een toespraak te regelen bij het Nationale Volkscongres. Ze overhandigt daartoe een valse redevoering vol lof over het Chinese beleid en het leven in Xinjiang. Deze tekst wordt goedgekeurd. In haar speech laat ze zich vervolgens uitermate kritisch uit over de situatie in Xinjiang. Ze concludeert dat het zelfbeschikkingsrecht in de autonome regio daadwerkelijk moet worden toegepast. Ze wordt uitvoerig met haar rede gefeliciteerd, maar ambtenaren schermen de

‘Het is ondraaglijk dat mijn zoons gevangen zitten, maar er komt een oplossing voor de problemen van het Oeigoerse volk’

dissidente spreekster van journalisten af. Drie maanden later wordt ze uit haar officiële functies ontheven en wordt het haar verboden om nog naar het buitenland te reizen. Kadeer blijft zich inzetten voor de Oeigoerse zaak. Met toestemming van de plaatselijke autoriteiten richt ze de Duizend-Moeder-Beweging op. Er is veel enthousiasme onder de vrouwen, maar de media zwijgen. Kadeer vraagt er een journalist naar en die zegt: “Jouw organisatie steunen, betekent een bijdrage leveren aan de afscheiding van Xinjiang van het moederland.” Enkele maanden later wordt het kantoor op last van de autoriteiten gesloten.

Krantenknipsels of staatsgeheimen?

Op verzoek van haar man in Amerika verzamelt Kadeer krantenberichten over de vele schendingen van de mensenrechten in haar provincie. Er komt een delegatie van het Amerikaanse Congres op bezoek in Ürümqi en Kadeer wil hen deze krantenknipsels overhandigen. De overheid ensceneert een auto-ongeluk en arresteert haar zogenaamd wegens drugshandel en verraad van staatsgeheimen. Tijdens de verhoren lukt het de autoriteiten niet om Kadeer te breken. In een schijnproces van slechts vijftien minuten wordt ze niettemin tot acht jaar gevangenisstraf veroordeeld. Ze wordt vastgezet in een isoleer-cel. Kadeer is bang om vergiftigd te worden, maar merkt spoedig dat de gevangenisleiding een ander plan met haar heeft. De leiding hoopt haar met de gevangenisstraf tot waanzin te kunnen drijven. “Die zielige is nog altijd bij haar verstand,” hoort ze een observerend arts in een aangrenzende kamer zeggen. Kadeer gaat uiteindelijk dagenlang in hongerstaking. Vanwege de internationale druk lukt het haar daarmee haar eisen ingewilligd te krijgen. Vanwege diezelfde druk wordt ze na zes jaar gevangenschap vroegtijdig vrijgelaten en naar de Verenigde Staten verbannen. Officieel heet het dat ze voor

haar hart buiten China moet worden behandeld. Dreigend wordt meegegeven dat ze daar niet over de mensenrechten mag spreken. “Anders gebeurt er wat met je bedrijven en je kinderen.” Eenmaal in de Verenigde Staten voert de verzetsstrijdster niettemin weer het hoogste woord over de Oeigoerse kwestie. Haar optredens leiden tot repercussies in China: haar woningen worden gesloten en haar twee zonen worden gevangen gezet. “Ik wil niet aan mijn kinderen denken. Als moeder heb ik zwakheden. Wanneer zij in mijn gedachte komen, houd ik mezelf niet onder controle.” Kadeer meent dat ze ook vanwege haar kinderen moet blijven vechten voor haar idealen. “We moeten iets doen, ons opofferen.” Ze is moeder van haar volk, maar daardoor minder moeder van haar gezin. “Het is belangrijk wat ik doe. Dat is het lijden van mijn familieleden waard. De arrestaties tonen de schaamteloosheid van de Chinese autoriteiten. Ze denken dat ze mijn hart kunnen breken, omdat ik een moeder ben. Het is ondraaglijk dat mijn zoons gevangen zitten, maar er komt een oplossing voor de problemen van het Oeigoerse volk. Hoop en wilskracht waren nodig om een gevangenschap te overleven. Zolang ik leef, vecht ik voor mijn volk. Bang voor de dood ben ik niet.” Rebiya Kadeer droomt van een oude dag in Oost-Turkestan. “Ik ben ervan overtuigd eens terug te keren. Ik vertrouw op mijn gevoel, al mijn hele leven. De gevangenis maakte me sterk en dagelijks word ik sterker.”

Het boek *Dochters van de bergen* leest prettig en is voorzien van veel prachtige foto's.

Dochters van de bergen – Sterke vrouwen uit Iran, Ladakh, Oost-Turkestan en Tibet
Myra de Rooy, DATO, 2014, 400 blz.,
ISBN 9789462260931, € 29,95
